

ÇOK - TARAFLI ANDLAŞMALARA YAPILAN İHTİRAZÎ KAYIT-
LAR: GENOCİDE SÖZLEŞMESİNE YAPILAN İHTİRAZÎ KA-
YITLAR HAKKINDA MİLLETLERARASI ADALET Dİ-
VANININ İSTİŞARİ MÜTALÂSI VE DEVLETLER
HUKUKU KOMİSYONUNUN RAPORU

Dr. Mehmet GÖNLÜBOL
Devletler Hukuku Asistanı

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği Genel Kurul tarafından kabul edilen veya Teşkilâtın müzaheretini ile akdedilen bir çok andlaşmalarda tevdi makamı (depo) vazifesi görmekte, andlaşmaların mümzisi Devletlerce tasdik edildiği, yeni Devletlerin andlaşmaya katıldığı v. s. gibi hususlar bu organ tarafından âkit Devletlere tebliğ edilmektedir. Bir andlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için muayyen adette Devlet tarafından tasdik şartı kabul edilmiş ise, tesbit edilen miktarda tasdikname Sekreterliğe gönderilince bu andlaşmanın yürürlüğe girdiğini âkitlere tebliğ etmek gene bu organın vazifesidir. Genel Sekreter bu vazifesini ifa ederken andlaşmaya taraf olan Devletlerden bazıları andlaşmayı ihtirazî kayıtlarla tasdik veya kabul ederlerse, bu Devletler tarafından tevdi edilen ve ihtirazî kayıtlar ihtiva eden tasdiknameler, andlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için adetleri tesbit edilmiş olan tasdiknameler meyanında sayılabilir mi? Genocide'in Önlenmesi ve Cezalandırılması hakkındaki Sözleşmenin bazı Devletlerce ihtirazî kayıtlarla kabul edilmesi üzerine bu mesele aktüel bir mahiyet almıştır. Genocide Sözleşmesinin 13 üncü maddesi şöyle demektedir :

Genel Sekreter, ilk yirmi tasdik veya ilthak belgesinin tevdi edildiği gün bir zabıtname tanzim edecek ve bunun kopyasını Birleşmiş Milletler üyesi olan Devletler ile 11 inci maddede mezkûr üye olmıyan Devletlere gönderecektir.

Bu Sözleşme 20 nci tasdik veya ilhak belgesinin tevdi tarihinden 90 gün sonra yürürlüğe girecektir.... (1)

Bu metinde ihtirazî kayıtlar ihtiva eden tasdik veya katılma belgelerinin Sözleşmenin yürürlüğe girebilmesi için tevdi mecbur tutulan yirmi belge arasında sayılıp sayılmıyacakları hakkında hiç bir kayıt bulunmamaktadır. Oysa ki tasdik ve ilhak sırasında bazı Devletler Sözleşmenin

(1) *Düstur*, Üçüncü Tertip, Cilt 31, s. 1943.

bazı maddelerine ihtirazî kayıtlar dermeyan etmişler, bir kısım Devletler de buna itiraz etmişlerdir. Bunun üzerine Genel Sekreter takip edeceği yol hakkında tenvir edilmek üzere meslyi Gnl Kurula sunmuştur. Genel Kuruldaki müzakerelerde delegelerden bazıları meselenin istişari mütalâa için Divana, diğer bir kısmı da fikri sorulmak üzere, o sırada andlaşmalar hukukunu incelemekte olan, Devletler Hukuku Komisyonuna havalesini talep etmişlerdi. Neticede, uzlaştırıcı bir yol takip edilerek, hem Divana hem de Komisyona bazı suallerin tevcihine karar verilmiştir (2). Genel Kurulun 16 Kasım 1950 tarihli kararında, *inter alia*, şöyle denilmektedir :

Genel Kurul.....

1. Aşağıdaki sorular hakkında Milletlerarası Adalet Divanının istişari mütalâasını talep eder:

Eğer bir Devlet Genocide'in Önlenmesi ve Cezalandırılması hakkındaki Sözleşmeye tasdik veya katılma sırasında veya imzayı takip eden tasdik sırasında ihtirazî kayıtlar dermeyan ederse :

I. Sözleşmeye bir ihtirazî kayıta bulunmuş olan bir Devlet bu ihtirazî kaydı muhafaza ettiği müddetçe. Sözleşmeye taraf olan Devletlerden biri veya bir kaç bu ihtirazî kayda itiraz eder, diğerleri etmezse, işbu Sözleşmeye taraf addedilebilir mi?

II. Eğer bu soruya verilecek cevap müsbetse, ihtirazî kayıta bulunan Devletle (a) ihtirazî kayda itiraz eden taraf Devletler, ve (b) bunu kabul eden taraf Devletler arasındaki münasebetler üzerinde bu ihtirazî kaydın tesirleri ne olacaktır ?

III. Bir ihtirazî kayda itiraz (a) Sözleşmeyi henüz tasdik etmemiş olan bir mümzi Devlet tarafından, veya (b) Sözleşmeyi imzalamak veya Sözleşmeye katılmak hakkı olmakla beraber henüz bunları yapmamış olan bir Devlet tarafından, yapılırsa, bu itirazın sual I re verilen cevap üzerindeki hukuki tesirleri ne olacaktır?

2. Devletler Hukuku Komisyonunu :

a. Andlaşmalar hukukunun taknini ile ilgili çalışmalarını sırasında, çok - taraflı sözleşmelere yapılacak ihtirazî kayıtlar meselesini, hem devletler hukukunun taknini hem de tedrici gelişmesi bakımından incelemeye, bilhassa Genel Sekreterin tevdi makamı olarak hareket ettiği çok - taraflı sözleşmeleri öncelikle tetkik ederek, altıncı toplantısında müzakere etmek üzere Genel Kurula bir rapor vermeye :

b. Bu konu üzerinde çalışmalarını sırasında, Genel Kurulun beşinci toplantısında ve bilhassa Altıncı Komitede ileri sürülen bu ko-

(2) *Yearbook of the United Nations 1950*, (United Nations Publications, Sales No: 1951. 1.24), s. 873 - 879.

nu ile ilgili fikirleri göz önünde bulundurmaya:
davet eder..... (3)

Aşağıda Divanın mütalâası ve Komisyonun raporu incelenirken görülebileceği gibi çok - taraflı andlaşmalara yapılacak ihtirazî kayıtların mahiyeti, ihtirazî kayıtları yapan Devletlerin mümzî ve âkit Devletlerle karşılıklı durumu ve andlaşma ile bağılık derecesi v. s. hususunda Milletlerarası Adalet Divanı ile Devletler Hukuku Komisyonunun görüşleri birbirine uymamakta, hattâ tezat teşkil eder mahiyettedir. Bununla beraber, Divana ve Komisyona tevcih edilen sualler mahiyetleri itibariyle birbirinden biraz farklıdır. Divandan sorulan sualler münhasıran Genocide Sözleşmesine yapılan ihtirazî kayıtlarla ilgili olduğu halde, Komisyondan talep edilen mütalâalar genel olarak bütün andlaşmalara yapılan ihtirazî kayıtlar hakkındadır.

Şimdi andlaşmalar hukukunda münakaşalı olduğu kadar girift bir durum arzeden çok - taraflı andlaşmalara yapılan ihtirazî kayıtlar konusunda, devletler hukuku sahasında en yetkili iki organ olan, Milletlerarası Adalet Divanı ile Devletler Hukuku Komisyonun görüşlerini nakledeyim.

Divanın 28 Mayıs 1951 tarihli istişari mütalâası (4)

Divan, bir Devletin kendi serbest iradesi olmaksızın bir andlaşma hükümleriyle bağlı addedilemeyeceği kanaatindedir. İhtirazî kayıtlar da andlaşma hükümleri mahiyettedirler. Çok - taraflı andlaşmalar Devletlerin serbest iradesi ile mütabık kaldıkları hükümlerden teşekkül ettiğine göre, âkitlerden hiç biri tek taraflı tasarrufu ile veya diğer bir âkit Devlet ile hususi surette anlaşarak, andlaşmanın istihdaf ettiği gayeyi değiştiremez. Bu prensibi başlangıç noktası kabul ederek hareket edenler, bütün âkitlerin muvafakatı olmadığı takdirde ihtirazî kayıtların muteber sayılamıyacağını, yani andlaşmaların «yekpâre» olduğunu ileri sürmüşlerdir. Âkit müessesesinden mülhem olan bu prensip tamamen doğru olmakla beraber, cihanşümül bir mahiyet arzeden Birleşmiş Milletlerin müzaheretini altında aktedilen andlaşmalarda başka vasıfların da aranması gerekmektedir. Filhakika, Teşkilâtın müzaheretini ile aktedilen Genocide Sözleşmesini kaleme alanlar, azamî miktarda Devletin Sözleşmeye iştirakini sağlamak için metine hususi hükümler ilâve etmişlerdir. Sözleşmenin 11 inci maddesinde şöyle denmektedir :

* (3) Resolution 478 (V). Ibid.

(4) Divanın istişari mütalâasının metni için bkz: *Reservations to the Convention on Genocide, Advisory Opinion: I. C. J. Reports 1951, (Sales number 59).*

İşbu Sözleşme, 31 Aralık 1949 gününe kadar Birleşmiş Milletler üyesi bulunan ve üye olmayıp da Genel Kurul tarafından bu bapta kendisine davetiye gönderilmiş olan her Devlet namına imzaya açık tutulacaktır.... (5)

Bu madde hükümleri Birleşmiş Milletlerin üyesi olan Devletlerle beraber üyesi olmıyan Devletleri de Sözleşmeye iştirake teşvik eder mahiyettedir. Bundan başka, son zamanlarda aktedilen bir çok andlaşmalar gibi Genocide Sözleşmesi de Genel Kurulda çoğunluk kararı ile kabul edilmiştir. Çğunluk prensibi ise aleyhte oy veren Devletleri andlaşmaya iştirak ederken tabii olarak ihtirazî kayıtlar dermeyan etmeye sevk etmektedir. Devletlerin artan ölçüde ihtirazî kayıtlara baş vurmaları, ihtirazî kayıtların umumiyetle diğer Devletlerce zımnen kabul edilmesi, ihtirazî kayıtları dermeyan eden Devlet ile kabul eden Devletlerin bir anlaşmaya vararak iki taraflı olarak andlaşma hükümleriyle bağlanabilmeleri ve bu hususta bir tatbikatın bulunması, çok - taraflı andlaşmaların aktinde daha elâstiki davranmayı icap ettiren yeni ihtiyaçların tezahürüdür. Bu sebeplerle, ihtirazî kayıtların bütün mümzi ve âkit Devletlerce kabulünü mecbur tutan andlaşmaların yekpareliği prensibinin Genocide Sözleşmesine tatbikinde de daha elâstiki davranmak gerekmektedir.

Bu durum karşısında, Divan, ihtirazî kayıtlarda bulunulabileceği hakkında Sözleşmeye bir madde konulmamış olmasının, âkitlerin bu haktan mahrum edildikleri anlamına gelebileceğine işaret etmektedir. İhtirazî kayıtlarda bulunmanın mümkün olup olmadığını ve ihtirazî kayıtların âkitlerin Sözleşmeden mütevellit münasebetleri üzerindeki tesirlerini anlayabilmek için Sözleşmenin hususiyetlerini, hazırlanma şeklini, hükümlerini ve gayesini bilmek lâzımdır.

Sözleşmenin hazırlanması için Genel Kurulda yapılan müzakerelerde, Sözleşmenin ihtirazî kayıtlarla kabul edilebileceği hususunda mutabakata varılmıştı. Sözleşmenin başlıca hususiyetleri ise cihanşümül olması ve insan haklarını ve medeniyeti korumaya matuf bulunmasıdır. Bir devlet ileri sürdüğü tâli derecede önemi haiz bir ihtirazî kayıt sebebiyle Sözleşmenin tamamen dışında bırakılırsa, Sözleşmenin istihdaf ettiği cihanşümüllük ve insan hakları prensiplerine riayet edilmemiş olur. Diğer taraftan, âzami iştiraki sağlamak için tarafların Sözleşmenin ana gayesinden sarfı nazar edecekleri de düşünülemez. Şu halde ihtirazî kayıtlar dermeyan ederken veya ihtirazî kayıtların kabuliyet imkânı düşünülürken, Devletlerin münferiden bu ihtirazî kayıtların Sözleşmenin mevzu ve gayesi ile kabili telif olup olmadığı kıstasına göre hareket etmeleri lâzımdır.

(5) Düstur, op cit., s. 1943.

Sözleşmeye taraf olan Devletlerin egemen olmaları sebebiyle istedikleri ihtirazi kayıtları dermeyan edebilecekleri iddia edilmiştir. Divan bu görüşü reddetmiştir. Her Devlet istediği ihtirazi kaydı ileri sürerse Sözleşmenin mevzu ve gayesinden tamamen uzaklaşmış olur. Diğer bazıları, ihtirazi kayıtlarda bulunabilmesi prensibi kabul edilmiş ise, ihtirazi kayıtlar bütün âkit Devletler tarafından tasvib edildiği takdirde, ihtirazi kayıtları dermeyan eden Devletin Sözleşmeye taraf olabilecekleri hakkında bir devletler hukuku kaidesi bulunduğunu söylemişlerdir. Divan bunu da reddetmiştir. Bu tezin temelini teşkil eden andlaşmaların yekparelik nazariyesi, devletler hukukunun bir kaidesi olacak derecede milletlerarası tatbikata mazhar olmamıştır. Milletler Cemiyeti Sekreterliğinin ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin tevdi makamı olarak vazife görürken bu kaideyi tatbik etmiş olmaları, bir devletler hukuku kaidesi yaratamamıştır. Bundan başka, milletlerarası teşekküllerin idarî organlarının tatbikatı, Genocide Sözleşmesine taraf olan Devletlerin bu Sözleşmeden doğan hak ve vecibelerinin şumulünü tâyinde önemli bir amil sayılamaz.

Divan değişik bir durum arzeden Amerikan Devletleri Teşkilâtının tatbikatına da temas etmiştir. Bu Teşkilâtın tatbikatına göre ihtirazi kayıt dermeyan eden Devlet, diğer Devletlerin itirazına rağmen andlaşmaya taraf sayılmaktadır. Genocide Sözleşmesinin hazırlık çalışmalarında âkit Devletlerin hangi tatbikatı tercih ettiklerini gösteren hiç bir kayıda tesadüf edilmemiştir. Genel Kurulun beşinci toplantısındaki müzakerelerden de bu konuda görüş birliği olmadığı anlaşılmaktadır.

Divan I inci suale kat'i bir cevap vermemiş, yalnız ihtirazi kayıtlarla buna yapılan itirazların tevlit edeceği neticelerin anlaşılabilmesi için her meselenin münferiden ele alınıp incelenmesi gerektiği neticesine varmıştır.

Divana göre aynı muhakeme II inci sualin cevaplandırılmasında da yürütülebilir. Hiç bir Devlet muvafakat etmediği bir ihtirazi kayıt ile bağlanamaz. Her Devlet Sözleşmenin mevzu ve gayesi kıstasına göre her ihtirazi kaydı ayrı ayrı değerlendirir ve ihtirazi kaydı dermeyan eden Devleti Sözleşmeye taraf olarak kabul edip etmemeye karar verir. Bu, normal olarak, yalnız ihtirazi kayıt dermeyan eden Devlet ile bunu kabul etmiyen Devlet arasında bir meseledir. Bunun dışında âkit Devletler arasında ihtirazi kaydın muteberiyeti hususunda bir anlaşmazlık zuhur ederse, bu mesele âkitler arasında varılan hususi bir anlaşma veya Sözleşmede derpiş edilen usullerle halledilebilir. İhtirazi kayıtlarda bulunan Devletin ihtirazi kayıtları kabul eden Devletle hususî bir anlaşmaya varması ve Sözleşmenin, ihtirazi kayıtlar dermeyan edilen maddeleri dı-

şında kalan hükümleriyle karşılıklı olarak bağlanması da mümkündür. Akitlerin farklı görüşlerinden mütevellit mahzurlar, ihtirazî kayıtlar hususunda Sözleşmeye dercedilecek hususi hükümlerle bertaraf edilebilir. Genocide Sözleşmesinde âkitlerin asgarî olarak Sözleşmenin temel hükümlerini muhafaza etmek arzusunda olduklarını kabul etmek lâzımdır. Bu durum karşısında Genel Sekreterin vazifesi kendisine tevdi edilen ihtirazî kayıtlarla bunlara yapılan itirazları kabul ederek bunları diğer âkit Devletlere tebliğ etmekten ibarettir.

III cü suale gelince : Divan Sözleşmeyi imzalamak ve tasdik etmek hakkını haiz olan fakat bunu yapmamış bulunan bir Devletin Sözleşmeye katılmak isteyen diğer bir Devleti Sözleşme dışında bırakmaya hakkı bulunmadığına karar vermiştir. Sözleşmeyi imzalamış fakat henüz tasdik etmemiş olan bir Devlet ise bir ihtiyat tedbiri olarak ihtirazî kayıtlara itirazda bulunabilir. Fakat bu itirazın tesiri geçicidir. Eğer ihtiyat tedbiri almış olan Devlet sonradan Sözleşmeyi tasdik ederse, kendiliğinden ihtirazî kayıtlara itiraz etmiş durumu hasıl olur, aksi takdirde geçici itiraz ortadan kalkar.

Netice itibariyle Divan, 5 muhalif oya karşı 7 müsbet oyla vermiş olduğu kararda kendisine tevcih edilen sualleri şu şekilde cevaplandırmıştır :

I inci sualin cevabı :

Sözleşmeye bir ihtirazî kayıta bulunmuş olan bir Devlet bu ihtirazî kaydı muhafaza ettiği müddetçe, Sözleşmeye taraf olan Devletlerden biri veya bir kaç bu ihtirazî kayda itiraz eder, diğerleri etmezse, ancak ihtirazî kayıtlar Sözleşmenin mevzu ve gayesi ile kabili telif olduğu takdirde Sözleşmeye taraf sayılabilir, aksi takdirde taraf sayılamaz.

II inci sualin cevabı :

a. Sözleşmeye taraf olan bir Devlet ihtirazî kayıtların Sözleşmenin mevzu ve gayesi ile kabili telif olmadığı kanaatinde ise, ihtirazî kayıta bulunan Devleti Sözleşmeye taraf saymayabilir ;

b. Diğer taraftan, ihtirazî kayıtları Sözleşmenin mevzu ve gayesi ile kabili telif bulan Devletler ise, ihtirazî kayıta bulunan Devleti Sözleşmeye taraf sayabilirler.

III üncü sualin cevabı :

a. Sözleşmeyi henüz tasdik etmemiş bulunan mümzi bir Devletin ihtirazî kayıtlara itirazının Sual I e verilen cevapta işaret edilen hukuki neticeleri doğurabilmesi, ancak Sözleşmenin bu Devletçe

tasdiki ile mümkündür. İtirazın tasdik anına kadar rolü, yalnız mümzi Devletin niyetini ihtirazî kayıta bulunan Devlete açıklamaktan ibarettir ;

b. Sözleşmeyi imza etmeye veya ona katılmaya hakkı olan fakat henüz bunu yapmamış bulunan bir Devletin ihtirazî kayıtlara itirazının hukuki değeri yoktur.

Devletler Hukuku Komisyonunun raporu (6)

Adalet Divanı 28 Mayıs 1951 tarihli kararında tahsisî olarak Genocide Sözleşmesine yapılacak ihtirazî kayıtlar meselesini ele almaktadır. Bu sebeple Divanın varmış olduğu neticeler bütün çok - taraflı andlaşmara teşmil edilemez. Genel Kurul Komisyondan, andlaşmalar hukukunun taknini konusunda çalışırken çok - taraflı andlaşmalara yapılacak ihtirazî kayıtlar meselesini hem devletler hukukunun taknini, hem de tedrici gelişmesi bakımından incelemesini talep ettiği için, Komisyon müstakbel tatbikatları için Devletlere genel olarak andlaşmalara yapılacak ihtirazî kayıtlar meselesinde en uygun yolu tavsiye etmekte kendisini serbest hissetmiştir. Komisyon bu konuda mütalâasını bildirmeden önce aşağıda işaret edilen üç tatbikatı incelemiştir : (i) Milletler Cemiyeti Sekreterliği tarafından başlanan ve Birleşmiş Milletler Sekreteri tarafından devam ettirilen tatbikat ; (ii) Amerikan Devletleri Teşkilâtının tatbikatı ; (iii) Milletlerarası Adalet Divanı tarafından teklif edilen tatbikat.

Amerikan Devletleri Teşkilâtının tatbikatında ihtirazî kayıtlar tevdi edilmeden önce mümzi Devletlere bildirilmekte, kabul edip etmedikleri hususunda fikirleri alınmaktadır. İhtirazî kayıtlar dermeyan eden Devlet mümzi Devletlerin mütalâalarını öğrendikten sonra andlaşmaya katılmaya veya katılmamaya karar verir. İhtirazî kayıtlarda bulunmaksızın andlaşmayı tasdik eden Devletler arasında andlaşma tam metni ile yürürlüğe girer. Andlaşmayı ihtirazî kayıtlarla tasdik eden Devletlerle ihtirazî kayıtları kabul eden mümzi Devletler arasında andlaşma, ihtirazî kayıtlarla tadil edilmiş şekli ile yürürlüğe girer. İhtirazî kayıtlarla tasdik eden Devletlerle andlaşmayı tasdik etmiş olup ihtirazî kayıtları kabul etmiyen Devletler arasında andlaşma yürürlüğe girmez.

Komisyona göre bu sistemin Amerikan Devletleri Teşkilâtı gibi bölge teşekkülleri tarafından tatbiki faydalı olabileceği halde, genel olarak çok-taraflı andlaşmalara tatbiki iyi neticeler sağlamaz. Yekpare olmasından ziyade andlaşmanın cihansümül mahiyette olması isteniyorsa, Amerikan

(6) Devletler Hukuku Komisyonu Raporu için bkz: **Report of the International Law Commission, Covering the work of its third session, 16 May - 27 July 1951.** (General Assembly, Official Records: Sixth Session, Supplement No. «A/1858»), ss. 2 - 8.

Devletleri Teşkilâtı tarafından tatbik edilen usul takip edilebilir. Fakat bu usul cihanşümüllüğü sağlamak bakımından Amerikan Devletleri Teşkilâtının tarihinde de faydalı olamamıştır. Komisyon bilhassa Birleşmiş Milletlerin müzaheretini ile akdedilen andlaşmaların cihanşümül mahiyette olmaktan ziyade yekpare ve mütecanis andlaşmalar olması gerektiği kanaatinde. Birleşmiş Milletlerin müzaheretini ile akdedilen andlaşmalar, iştirak eden bütün Devletlerin hareket serbestisini aynı derecede tahdit eden kanun - andlaşmalar mahiyetindedirler. Panamerikan tatbikatı ise Devletleri ihtirazî kayıtlarda bulunmaya teşvik etmekte ve çok - taraflı andlaşmaları bir çok iki - taraflı andlaşmalara ayırarak tesirini azaltmaktadır.

Divanın teklif ettiği ihtirazî kayıtların andlaşmanın mevzu ve gayesi ile kabili telif olması kıstası da bütün çok - taraflı andlaşmalara tatbik edilemez. Divanın teklifi kabul edildiği takdirde andlaşmaların hükümleri iki kısma ayrılmış olur : mevzu ve gayeye müteallik hükümler, diğer hükümler. Normal olarak, andlaşmayı kaleme alanların andlaşmanın bütün hükümlerini bölünmez bir bütün olarak kabul etmiş olduklarını düşünmek lâzımdır. Bir andlaşma hükümlerini Divanın teklif etmiş olduğu şekilde taksim etmek sübjektif bir taksim olur ve ihtirazî kayıtlarda bulunan Devletin andlaşma ile olan münasebet derecesini belirsiz bir hale sokar. Bundan başka tevdi makamı olarak Genel Sekretere de, bir Devletin andlaşmaya taraf olabileceği veya olamayacağı hususunda karar vermek gibi çok girift ve mesuliyetli bir vazife yüklenmiş olur.

Azamî adette Devletin andlaşmalara iştirakini sağlamak ne derece mühim ve şayanı arzu ise, taraflara yüklenen vecibelerin yeknasak olmasını sağlamak da o derece şayanı arzudur.

Komisyon andlaşmaların metinlerine ihtirazî kayıtlarda bulunmak mümkün olup olmadığını veya ne derece mümkün olduğunu ve ihtirazî kayıtların doğurduğu neticeleri açıklıyan hükümler konulmasını tavsiye etmiştir. Bazı andlaşmalarda ihtirazî kayıtlar kabul edilmeyebilir. Diğerlerinde andlaşma hükümlerinin yalnız bazıları için ihtirazî kayıtlar kabul edilebilir. Eğer metinde ihtirazî kayıtlar için hiç bir tahdit konulmamışsa, şu hususların tasrih edilmesi lâzımdır :

- (1) İhtirazî kayıt ne zaman ve nasıl dermeyan edilebilir ;
- (2) İhtirazî kayıtların ve ihtirazî kayıtlara yapılan itirazların tevdi makamı tarafından âkitlere duyurulması ;
- (3) İhtirazî kayıtlara itiraz etmek hakkını haiz olan Devletler hangileridir ; bu Devletlerin ihtirazî kayıtları kabul yolları nelerdir ;

(4) İhtirazî kayıtlara itirazda bulunma süresi; ve

(5) İhtirazî kayıta bulunan Devletin andlaşmaya iştirakine yapılan itirazı muhafaza etmenin neticeleri.

Çok - taraflı andlaşmalar mahiyetleri ve mevzuları itibariyle değişik durumlar arzettikleri için, andlaşmanın metnine ihtirazî kayıtların kabuliyet imkânı ve ihtirazî kayıtların tevlit edeceği neticeler hakkında hükümler bulunmazsa bütün andlaşmalara aynı kaidenin tatbiki doğru olmaz. Çok - taraflı andlaşmaların mühim bir kısmı için tatbik edilebilecek en iyi sistem, bazı tadiller yapıldığı takdirde, Genel Sekreterin bugüne kadar takip etmiş olduğu sistemdir. Bu sisteme göre ihtirazî kayıtlar dermeyer eden ve bunu muhafaza eden bir Devletin andlaşmaya taraf sayılabilmesi için ihtirazî kayıtların andlaşmayı tasdik eden ve ona katılan bütün Devletler tarafından kabul edilmesi lâzımdır. Bu sisteme yapılması teklif edilen tadil şudur: andlaşmayı tasdik etmiş veya ona katılmış bulunan Devletlerle beraber, andlaşmayı yalnız imza etmiş bulunan Devletlerin itirazının da nazarı itibara alınması lâzımdır. Fakat mümzi Devlet on - iki aylık bir süre içerisinde andlaşmayı tasdik etmezse itirazın tesiri kendiliğinden ortadan kalkmalı, ihtirazî kayıta bulunan Devletin andlaşmaya iştirakine bir mani teşkil etmemelidir.

Komisyon netice olarak şunları teklif etmiştir :

Birleşmiş Milletler organları, ihtisas müesseseleri ve Devletler çok - taraflı sözleşmeler hazırlarken, [sözleşmenin metnine] ihtirazî kayıtların kabul edilip edilemeyeceği ve ihtirazî kayıtların doğuracağı neticeler hakkında hükümler derpiş etmelidirler.

Sözleşmede hilâfına hükümler bulunmadığı takdirde, Komisyon şu kaidelerin tatbikini tavsiye etmiştir :

(1) İhtirazî kayıtlar sözleşmeye taraf olmaya hakkı bulunan bütün Devletler tebliğ edilmelidir.

(2) Muayyen bir süre içerisinde Devletlerden ihtirazî kayıtlar hakkında görüşlerini bildirmeleri istenmelidir. Eğer bunu yapmazlarsa veya ihtirazî kayıda itirazda bulunmaksızın sözleşmeyi imza, tasdik veya başka bir şekilde kabul ederlerse, ihtirazî kaydı da kabul etmiş sayılırlar.

(3) İhtirazî kayıtların kabul veya reddi hakkında alınan bütün cevaplar, sözleşmeye taraf olmaya hakkı bulunan bütün Devletlere tebliğ edilmelidir.

(4) Eğer sözleşme yalnız imza ile yürürlüğe girecek ise, ihtirazî kayıta bulunan Devlet ancak sözleşmeyi daha önce imzalamış bulunan Devletler itiraz etmedikleri takdirde taraf olabilir. Eğer

sözleşme muayyen bir süre için imzaya açık bulunduruluyorsa yalnız bu süre içerisinde sözleşmeyi imzalamış olan Devletler itiraz etmedikleri takdirde taraf olabilir.

(5) Eğer sözleşmenin yürürlüğe girmesi için tasdik edilmesi veya herhangi bir şekilde kabul edilmesi gerekiyorsa, (a) bir Devlet tarafından imza sırasında yapılmış bir ihtirazî kayıt tasdik veya kabul sırasında da tekrarlanmazsa nazarı itibara alınmayacaktır; (b) ihtirazî kayıt dermeyer eden Devlet, ancak sözleşmeyi daha önce imza, tasdik veya başka bir şekilde kabul eden Devletçe itiraz edilmediği takdirde sözleşmeye taraf olabilir. Eğer sözleşme yalnız mahdut bir süre için imzaya açık bulunduruluyorsa, bu sürenin bitiminden önce sözleşmeyi imza, tasdik veya başka bir şekilde kabul eden Devletçe itiraz edilmediği takdirde taraf olabilir. Her halükârda, mümzi Devlet on - iki ay zarfında sözleşmeyi tasdik veya başka bir şekilde kabul etmezse, itiraz sakıt olur.